

Emilio Marin

SFINGA I FESTIVAL NA PERISTILU

U jednom od literarnih sastava koje sam objavio u svojim dječaćkim danima, sjećam se, pisao sam o sfingi na Peristilu, koja me već tada, svojom zagonetnom tišinom inspirirala. I doista, i dandanas, kad god prođem Peristilom, uvijek me dočeka ili isprati ona — stražarica. Premda pomaknuta sa svog izvornog položaja — a i tada, u vrijeme Dioklecijana, zar još tada nije bila pomaknuta od nekog svog izvornog, egipatskog položaja — još uvijek, dakle, ona obavlja onu svoju davnu ulogu stražarice, pa makar je mistika njezina služenja već odavno skinuta s njezina lika.

Nesumnjivo je ta sfinga sakupila u svojoj memoriji tolike događaje koji su se odvijali tu, uokolo Peristila. Oni su, pak tako često imali odsudno značenje, ne samo za Split i Dalmaciju već često mnogo šire, i u balkanskim, i u evropskim relacijama.

U naše vrijeme, kada se teži oživotvorenju ideja da kultura postaje sve više svojina širokih narodnih masa, i sfinga je svjedok jednoj manifestaciji koja u osnovnim intencijama nosi i tu misao. Festival je to, koji se u ljetnim mjesecima već godinama odvija, između ostalog, i na Peristilu, kao na svojoj najatraktivnijoj pozornici. Nije to jedini glazbeno-scenski festival u svijetu, i po samoj toj činjenici ne bi mu bilo adekvatno razmišljanje u ovom smislu. Jer, festivali su se održavali i još uvijek se održavaju na toliko zatvorenih i otvorenih prostora širom svijeta. Međutim, iz činjenice da se naš splitski festival, sadašnjim imenom »Splitsko ljeto«, u jednom svom značajnom —

i možda najatraktivnijem dijelu — održava upravo na Peristilu Dioklecijanove palače, proistječu neka pitanja, koja, vjerujem, nisu irelevantna ni za festival, a pogotovo ne za Peristil, a time, implicitno, ni za naše društvo.

Čini mi se da unatoč mnogim stručnim akcijama u Palači upravo u proteklih nekoliko decenija, pa unatoč i najnovijem priznanju — obavezi uvrštavanjem Dioklecijanove palače u registar svjetske kulturne baštine, čini mi se, dakle, da još nismo došli do višeg stupnja svijesti o tome što je taj dio našega današnjeg grada značio nekad i što znači, odnosno, preciznije rečeno, što bi trebao značiti danas. Nije sada prilika da podsjećamo na to što je značio nekad — o tome možemo uvijek čitati ako posegnemo za nekim od brojnih djela napisanih o tome — ali je, možda, trenutak da naglasimo neke aspekte, doista, samo neke, ovog drugog dijela pitanja, tj. što bi trebalo značiti danas. Prva je činjenica da je Dioklecijanova palača doista svjetski spomenik. Njezine fotografije, odnosno, tekst o njoj, naći ćemo u svakoj povijesti antičke umjetnosti. Druga je činjenica to da nema turista koji dođe u Split a da ne posjeti Peristil. Treća je činjenica da je Peristil i dandanas, još uvijek, ostao u »srcu« Splita. Prema tome, očito je da još uvijek postoji interes za Peristil — kao središtem i simbolom Palače — kako u širokim, tako i u lokalnim, stručnim, znanstvenim te kulturnim i općeljudskim životno-svakodnevnim pitanjima. Ovo sam istaknuo jer se zalažem za shvaćanje da jedan spomenik kulture

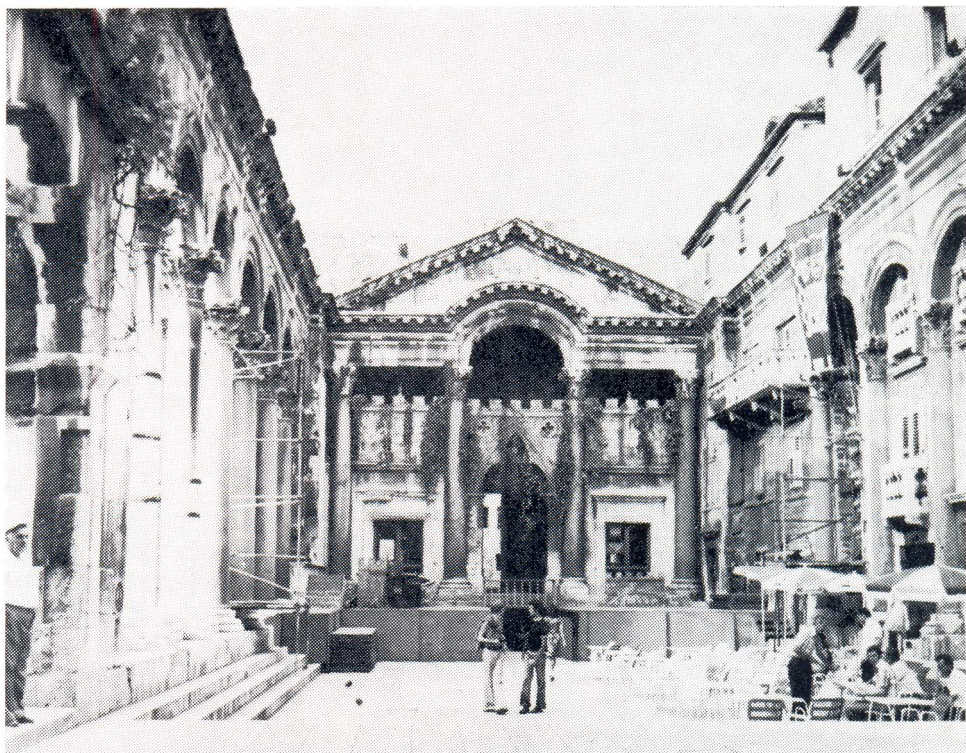
*Besmislenost jedne scenografske koncepcije u povijesnom ambijentu Peristila
(Snimio: Zvonimir Buljević)*

živi toliko koliko za nj traje interes sredine u kojoj se nalazi. Nemoguće je da spomenik živi ako nema funkcije u toj sredini. Slučaj je Peristila, na sreću, takav da ima vrlo izrazitu funkciju. Međutim, upravo zbog te svijesti o njegovoj funkciji trebali bismo se postavljati za nijansu svjesnije i ne zloupotrebljavati tu funkciju. Po mojem mišljenju, splitski festival je došao upravo u tu situaciju.

Bilo bi pogrešno kad bih kazao da je Peristil za nas ono što je Akropola za Grke, ali barem u jednom segmentu, mislim, da bi ta konstatacija mogla stati. Znamo što Grci rade za Akropolu (ispravnije bi bilo reći: ne što rade za Akropolu, već što rade — za sebe!). Karijatide skidaju i stavljaju ih u muzej, ulaz u Partenon je zabranjen, čak razmišljaju o gotovo apsurdnim prijedlozima da se Akropola stavi pod nekakvo stakleno zvono koje bi je štitiло od svih mogućih nepravilnosti. Nisam za fetišizaciju spomenika. Zalažem se za demitologizaciju spomenika. Zalažem se za njihovu funkciju, ali sam također za poštivanje te funkcije a ne za njezino narušavanje.

Ono što se zadnjih godina dešava na Peristilu, za vrijeme festivala, mislim da je upravo narušavanje funkcije Peristila, koja je, izgleda, ipak formirana konkretnom društvenom situacijom.

Kao ljubitelj kazališta pristalica sam onih kazališnih struja koje misle da ni pozornica ni mjesto održavanja priredbe nisu odlučni za njezin kvalitet. Dobar se teatar može prikazivati na bilo kojem mjestu ili pozornici, isto tako kao što se na najsjajnijoj sceni može prikazivati loš. S druge strane, danas je na sceni moguće izvesti svakojake prostorne iluzije, kakve se na otvorenoj pozornici ne mogu. Međutim, ne negiram da neka konkretna pozornica pod vedrim nebom ne može biti dodatna nova kvaliteta — već u samom startu — nekom glazbenom ili dramskom djelu. Upravo je to bilo na Peristilu u dugom nizu predstava, kada se njegov prostor skladno, komplementarno uklapao u tkivo pojedinih predstava; ili, bolje da kažem obratno, kad su te predstave bile komplementarne Peristilu. Međutim, u zadnje vrijeme, postoji očita tendencija i praksa da se Peristil iskorištava kao pogodna — valjda u nedostatku drugih — kazališna dvorana pod vedrim nebom. I tu se onda daju predstave kao u nekom teatru na otvorenom. Zato više uopće nije bitno da te predstave budu komplementarne Peristilu. Peristil se više ne iskorištava ni kao kulisa. On je postao samo oslonac za kulise. Vrhunac te prakse dostignut je u operi »Simone Boccanegra« kada je nasred Peristila sagrađena kompletna nova arhitektura. Ovu predstavu spominjem poimeince jer se tu najviše očitavala zloupotreba svjetskog spomenika totalnom negacijom njegove arhitekture. Ta se predstava slobodno mogla igrati na bilo kojem drugom otvorenom ili zatvorenom prostoru. I do toga se nije došlo slučajno. To je bilo polagan ali konstantan proces, koji je prvo Peristil sveo na nivo kulise, zatim je taj nivo neutralizirao dovodenjem predstava koje nemaju nikakve korelacije s tim »kulisama«, te se na kraju došlo do toga da se te »kulise« nadomjesti novim kulisama. Tako je jedan festival upotrebio slavu i funkciju svog davaca »poslovnog prostora« na takav način da je njegove kvalitete iskorištio isključivo za svoje kratkoročne interese. On nije s ustupljenim »poslovnim prostorom« zaigrao onakvu igru kakvu mu je kao šansu pružalo stoljetno iskustvo tog prostora. To je onaj idejni nivo, na kojem je, izgleda, totalni nesporazum.

*Potpuno negiranje arhitekture Peristila kulisama za operu »Simone Boccanegra«
(Snimio: Igor Vikić)*

Međutim, nije manje važan ni onaj tehnički nivo na kojem se sve to skupa izvodi. Dok su se izvodile minimalne, nužne, intervencije na sceni Peristila, nije bilo problema. Ali, kada su došle ogromne kulise, kada je zapravo došla nova arhitektura, fizički nesporazum bio je neminovan. Sramotne udarce skela i njihovih elemenata pri montiranjima ili demontiranjima osjetila je na svojim leđima peristilska sfinga!

Mislim da je nesporazum do kojeg je došlo na Peristilu žalostan za kul-

tu ovoga grada. Prostor, koji kotira u registru svjetske kulturne baštine, tokom ljetne »špice« nagrađen je željezno-drvenom pozornicom kao kakav putujući provincijski cirkus. Izgubljena je kulturna utemeljenost, realni odnos prema prostoru i vremenu. Tendencija je da prostor, koji bi nam mogao biti sudionikom igre, bude izbačen, čak i kao kulisa.

A sfinga, koja uza svu svoju šutljivost može biti dobar glumac, još jednom je, iako ne fizički, ali u životnoj igri — uklonjena sa svog mjesta.